

1941. GADA 14. JŪNIJA DEPORTĀCIJU PERSONISKĀS PIEREDZES STĀSTI LATVIJAS OKUPĀCIJAS MUZEJĀ: INFORMĀCIJAS UN BAUMU ASPEKTI.

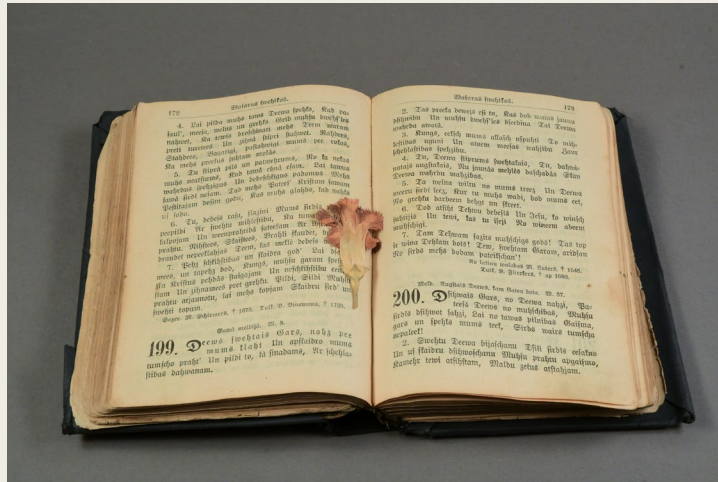
Mag.hist. Lelde Neimane

Raksts un prezentācija sagatavoti Latvijas Zinātnes padomes finansētā projekta Nr. Izp-2019/1-0278 “Dezinformācijas un savvērestību radītie riski demokrātijai: Latvijas pieredzes pārlūkošana” ietvaros.

Latvijas Okupācijas muzejā glabājas vairāk kā **75 000** krājuma vienības.

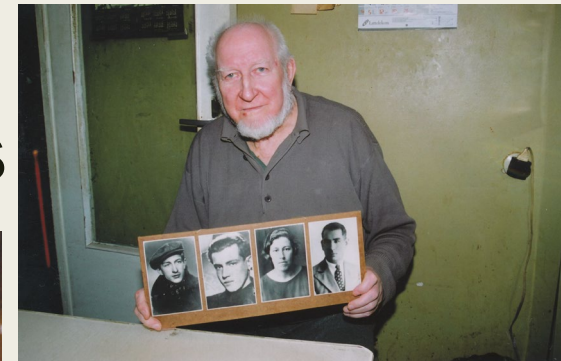

Tostarp vairāki tūkstoši liecību, kas gan tieši, gan netieši liecina par 1941. gada 14. jūnija deportāciju.

Videoliecību kolekcija (Inv. nr. OMF/2300)

- **2412** videoliecības (4425 h)
- **240** 1941. gada 14. jūnija deportētie (10% no krājuma)
- Liecības par 1941. gada deportāciju citās videoliecībās.

240

1941.gada deportētie (1,55% no visiem deportētajiem*)

- Vecākā lieciniece – dzimusi **1900.g.** (*Edīte Kubuliņa, Inv.nr. OMF2300/218*)
- **3** pieauguši vīrieši, kurus nenošķīra no ģimenes
- **38** pilngadīgas** personas uz 1941. gadu
- **199** deportētie noņemti Krasnojarskas novadā, **41** – Novosibirskas apg.
- **229** – latvieši, **7** ebreji, **1** krievs, **1** polis, **1** lietuviete no Kauņas, **1** igauņiete no Pērnavas
- **4** noņemtajumā arestēti un tiesāti,
- **132** atgriezās Latvijā 1945. – 1948.g. No kuriem **62** tika atkārtoti deportēti.
- Vismaz **7** – LVA publicētajā sarakstā neparādās ziņas par otrreizējo noņemtajumu
- **143** liecinieki atgriezās Latvijā 1954. – 1960. gadam, **14** – no 1960. – 1993.gadam, **13** – neatgriezās Latvijā
- **15** sarunas valoda – krievu, pārējie – latviski

* **15 424** deportētie Latvijas iedzīvotāji, LVA dati

** Dzimuši līdz 1922. g. ieskaitot.

INFORMĒTĪBA un BAUMAS

1. Slepenās informācijas noplūde

Milda Vītola dzim. Liepiņa (OMF2300/1327) liecina, ka Marija Liepiņa brīdina nebūt mājās Teodoram Liepiņam Burtnieku pagasta «Arkādijās» un :

«Bole Jānis ir viņai [Marijai Liepiņai] parādījis sarakstu no Burtniekiem, kurus izvedīs. Viņa paziņo vēl Krauklim Jānim «Mieļās» [...] un bijušajam Burtnieku pagasta vecākajam Kiors «Arumos».»

2. Gatavošanās akcijai

Ansis Ēlerts (OMF2300/342) liecina :

«13.jūnijā, es braucu mājās no darba un tad, tagad to sauc par Uzvaras laukumu, tas toreiz bija vēl smilšains un tā, un tad tur bija ārkārtīgi daudz automašīnas.[..] Simtiem smagās automašīnas bija. [..] Bija bauma, ka drīz gaidāms karš [..] tobrīd visas automašīnas mobilizētas aerodroma būvei. Brauks un būvēs aerodromus. Nevienam neienāca prātā par izsūtīšanas nakti. Mūsu domāšana toreiz nebija sagatavota tam.»

3. Informācija paņemšanas brīdī

Mirdza Lāce (OMF2300/684) liecina:

«Atsūtīja vienu mašīnrakstītāju ar lielu rakstu, štempeli, kad es esmu nepieciešama darbā. Viņi saprata, ka mūs ņem ciet, ka mani jāglābj. Krievi nemaz neskatījās, aizstūma viņu prom, to meitenīti, ar visu to [dokumentu], laukā pa durvīm.[..]

Es apsēdos pie galda, paņēmu papīru un prasīju viņiem, kādas mēbeles mēs varam ņemt līdzī. Man bija priekšstats, ka vācieši brauca ar mēbelēm projām. [smejas] Mums kādas mēbeles atļaus ņemt!!! Vai, Dieviņ! Viņiem bija lielas acis! [..]

Pateica, ka mēs tiekam pārvesti uz citu republiku.»

3. Informācija paņemšanas brīdī

Astra Lagzdiņa dzim. Zomberga (OMF2300/380) liecina:

«Man tā doma bija, ka vedīs šaut, bet es skaļi neteicu, man mammas būs žēl.[..] Redzu mammas jauno mēteli iemet tanī čupā, es izņemu laukā, lai nesaburzās un karinu skapī atpakaļ! Varat iedomāties cik tur tā saprašana?! Kā būtu derējis tas mētelis vēlāk!»

Aina Dālberga dzim. Krastiņa (OMF2300/433) liecina:

«Paps bija teicis mammai: [..] «Neuztraucies, mēs esam spēcīgi cilvēki, savus bērnus mēs pabarosim! Kur mēs braucam, es domāju, ka es zinu! [..] Vēl mašīna nav izbraukusi no pagalma [..], viņš [tēvs] piesit tiem sargiem: «Pagaidiet! Es aizmirsu, man jāaiziet uz malkas šķūni un jāpaņem divus cirvjus un zāģi līdzī, jo es zinu, ka būsīm tālos mežos, lai būtu instrumenti ar ko strādāt.» Viņam atļāva!»

4. Vīriešu nošķiršana

Margarita Kumizova dzim. Fetlere (OMF2300/1921) liecina:

«Vakarā jau atvēra un teica tā: “Visi vīrieši ejiet prom no vagona.” Bet vīrieši visi teica: “Nē, mēs nekur neiesim prom.” Tad viņi teica: “Tad ejiet visi prom no vagoniem, šitie vagoni neies, nu nebrauks.” Visi izkāpa no vagoniem. Lietus tā maziņš jau sāka vakarā [smidzināt] un tad tur jau bija citi vagoni, un tad tā uzreiz teica: “Tā, tagad vīrieši citos vagonos un sievietes, un bērni citos.” Nu tur neko nevarēja [izdarīt]. Un tad viņi vēl teica tā: “Uz vietas visi būsiet kopā, kad atbrauksiet uz vietas” bet, kur vedīs, neko neteica – vai uz Sibīriju vai ziemeļiem, vai uz dienvidiem, vai kur.»

4. Vīriešu nošķiršana

Ilmārs Žuniņš (OMF2300/532) liecina:

«Dalīja ģimenes, vienā ešelonā vīrieši , otrā – sievietes ar bērniem. Un teica tā, ka tas ērtības labad, lai nav sievietes ar vīriešiem, ka galā satiksies! [..] Sajukums bija pārāk liels, mūs iesēdināja visu ģimeni vienā vagonā. Tā, vairākas ģimenes bija, kuras netika izšķirtas.[..] Kamēr vēl tur stāvēja, nāca un sauca tos vīriešus. Daudzi atsaucās, bet mūsu tēvu tā arī neizsauca. Tur laikam bija tie dokumenti sajukuši. Mēs jau tur visu laiku drebējām, ka tik viņu neizsauc! Mēs domājām, kad sāka braukt, tas nodrošina, ka tēvs paliek pie mums. »

5. Bēgšanas iespējas

Astra Lagzdiņa dzim. Zomberga (OMF2300/380) liecina:

«Jelgavā mēs būtu varējuši ar brāli [bēgt]! Jo mūs paņēma zin tādu baru. Ar tiem spaiņiem atkal pēc ūdens. Tagad tur veda cauru stacijai. Priekšā viens krievs ar šauteni un aizmugurē viens, un mēs tur pa vidu tas bars ejam. Un mēs iegājām stacijā, tā bija pilna ar cilvēkiem – tur vajadzēja tikai apstāties tur kaut kur. Mierīgi. Mēs būtu varējuši palikt. Bet – mamma taču paliek vagonā. Nu kā tu vari? Mēs atnācām atpakaļ, mamma teica: «Nu kāpēc jūs negājāt? Ja ir iespēja citur – ejat!» Bet tāda nebija vairāk.»

6. Papildus mantu, pārtikas iedošana vagonā

Dzidra Upāna dzim. Rzevska (OMF2300/2512) liecina:

«Braucu uz Daugavpili. Es nekad Daugavpilī neesmu bijusi, es tagad stacijā izkāpju ārā un tur ir milicija. Es tiem prasu, kur ir tie vilcieni? Viņu skatās tā uz manīm un neko nesaka. Bet kaut kā no dzelzceļniekiem vai kā es saprotu un es eju ar savu paunu uz vilcieniem. Tur nebija nekādi žogi, tur viņi bija tā kā nolikti kaut kur nost un tur pat dažiem vagoniem durvis bija vaļā. [..]

Es atkal prasīju par tiem Peciņiem.[..]

[No vagona cilvēki saka] Mums vajag, lūdzu, lai nes spaiņus – ūdenim. [..] Es domāju, es viņiem atdevu to paku.»

7. Zilēšanas un sapņu nozīme

Mirdza Lāce (OMF2300/684) liecina:

«Atbrauc pie mums mammas jaunākā brāļa Ēvalda sieva, tā krieviete, un lika mums kārtis. Viņa bija liela kārtiece. Viņa liek man kārtis un divi sešinieki krīt priekšā tieši. Viņa saka: «Nu klausies, meitukiņ, kur tev tas ceļš garais rādās priekšā?» Un tas bija dienu vai divas pirms izvešanas. Nu lūk, ka tomēr pareizi kārtis rāda!»

«Pirms tam es šausmīgu sapni redzēju. Es redzēju, es visa biju asinīs un kaut kur vezumā braucu ar zirgiem. Un mums šunelītis tāds taksītis bija Džesikiņš, tas skrēja pakaļ, un rēja un kauca, un es gribēju viņu paņemt vezumā, es nepaspēju. Es zinu, ka man bija viss ar asinīm. Un septiņos: «Bum, bum, bum!»»

7. Zilēšanas un sapņu nozīme

Inta Prauliņa dzim. Ruka (OMF2300/131) liecina:

«Viņš [Finks] teica, ka es braukšu mājās tad, kad ceriņi ziedēs, bet tu [Benjamiņkundze] nebrauksi nekad. [..]

Finkam kā par brīnumu bija mugurā kažoks un viņam bija velteņi siltie padusē. Vai viņam bija teikts, kur viņu ved? Bet viņš bija jau nodrošinājies tam Sibīrijas salam, kas mūs visus sagaidīja.»

PALDIES!

28.01.2021.

Raksts un prezentācija sagatavoti Latvijas Zinātnes padomes finansētā projekta Nr. Izp-2019/1-0278 “Dezinformācijas un savvērestību radītie riski demokrātijai: Latvijas pieredzes pārlūkošana” ietvaros.